

УДК 37.016:811.162.1(477.42)

Н. Шумлянська,
кандидатка філологічних наук,
методистка лабораторії методичного забезпечення,
викладачка кафедри методики викладання навчальних предметів,
комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0002-5203-9711>

Польська мова в школах Житомирщини на межі століть

Анотація. У статті досліджено процес становлення полонійної освіти в закладах загальної середньої освіти на початку ХХІ століття. Проаналізовано специфіку викладання предмета в закладах освіти Житомира та області. Зроблено висновок, що для ефективного викладання предмета «Польська мова» необхідні не лише кадри, а також економічна стабільність розвитку України зокрема.

Ключові слова: полонійна освіта, вивчення польської мови, польська мова на Житомирщині.

N. Shumlianska,
Candidate of Philological Sciences,
Methodologist of the Methodical Support Laboratory,
Teacher of the Department of Methods of Educational Subjects,
Municipal Institution «Zhytomyr Regional In-Service Teachers`
Training Institute» of Zhytomyr Regional Council
<https://orcid.org/0000-0002-5203-9711>

The polish language in the schools of Zhytomyr Region on the turn of centuries

Abstract. The article examines the process of formation of polonium education in institutions of general secondary education at the beginning of the 21st century. The specifics of teaching the subject in educational institutions of Zhytomyr and the region were analyzed. It was concluded that effective teaching of the Polish language requires not only personnel, but also the economic stability of Ukraine's development in particular.

Keywords: polonium education, learning the Polish language, Polish language in Zhytomyr region.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ренесанс вивчення польської мови в закладах загальної середньої освіти міста Житомира та області можна датувати на період занепаду Радянського Союзу та становлення незалежної України. Протягом періоду 1988–2014 полонійна освіта в Житомирі

та області мала безсумнівно свої кращі періоди та гірші. Аналіз періоду до початку українсько-російської війни 2014 року дозволяє визначити основні напрямки розвитку вивчення мови найближчого сусіда в школах Житомирщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шляхи розвитку полонійної освіти розглядали в своїх наукових працях українські дослідники: Н. В. Шумлянська, М. А. Староверова, Н. К. Місяць, С. В. Рудницький, А. Кравчук, М. Р. Мацькович та ін.

Тривалий період часу навчання польській мові в пострадянських країнах вивчали нечисельні науковці, перед усім: С. Дубіш, Є. Ковалевський, але від моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну цей напрямок досліджень став досить популярним серед польських науковців, зокрема активно вивчають полонійну освіту Б. К. Єндрика, С. Бусило, П. Левчук та ін.

Мета статті: проаналізувати навчання польської мови в школах Житомирщини на початку XXI століття, вказати основні етапи становлення полонійної освіти в Житомирі та області у зазначений період, окреслити причини зацікавленості вивченням польської мови серед учнів та їхніх батьків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Полонійна освіта в Житомирі та області в період перебудови почала набувати офіційного характеру у 1988/1989 навчальному році, коли невелика група учнів розпочала вивчення польської мови в загальноосвітній школі № 14 м. Житомира під керівництвом учительки польської мови Валентини Дроган-Лаговської, а також в школі № 36 ім. Я. Домбровського у Житомирі (вчителька Мирослава Староверова). Після завершення 1989/1990 навчального року 11 випускників з Житомира, які вивчали польську мову, пройшли співбесіду в Генеральному Консульстві РП в Києві та отримали можливість виїхати на навчання до ВНЗ Польщі. Наприкінці вересня 1990 року перші житомиряни польського походження виїхали з України, щоб розпочати навчання на різних факультетах польських вузів. У наступні роки кількість учнів, які вивчали польську мову у вищезазначених школах, помітно збільшилася. Водночас зросла кількість учнів 10–18-річного віку, які відвідували факультативні заняття з польської мови у різних школах.

Протягом років у школах Житомира та області полонійна освіта продовжує розвиватись. Відповідно до інформації, що міститься у інформаційно-аналітичному виданні «Полонія Житомирщини» [1], наприкінці XX століття польська мова вивчалася в Житомирі та околицях у таких закладах освіти:

- школа № 3 м. Бердичева – з 1988 року;
- школа № 14 м. Житомира – з 1988 року;
- школа № 4 м. Бердичева – з 1989 року;
- школа № 36 м. Житомира – з 1988 року;
- школа в с. Довбиш – з 1990 року;
- школа № 17 м. Житомира – з 1991 року;
- гімназія у Володарську-Волинському – з 1994 року;
- колегіум у Новограді-Волинському – з 1994 року;
- школа в с. Сусли – з 1996 року;
- школа в с. Мар'янівка – з 1997 року;
- школа № 2 в м. Ємільчино – з 1997 року;

школа в с. Червоні Хатки – з 1997 року;
школа № 15 м. Бердичева – з 2000 року;
школа в с. Ушомир – з 2001 року;
школа в с. Романів – з 2001 року.

Щороку кількість охочих вивчати польську мову збільшувалася, з'явилися факультативні заняття в багатьох школах міста та області. Також помітно збільшилася зацікавленість випускників шкіл виїздом на навчання до країни своїх предків. Проте варто зазначити, що вже у 1992 році абсолютно змінилися вимоги, які стосувалися прийняття на навчання до ВНЗ РП. Охочих почала екзаменувати комісія, що складалася з викладачів польських вишів, очолювана директором Відділу освіти та міжнародного обміну Міністерства освіти Польщі доктором Богуславом Шиманським. Таким чином, рівень володіння польською мовою та іншими предметами, що перевірялися на іспитах (всесвітня історія, географія, математика, фізика та інші), мав бути відповідно високим. Багато зусиль докладали учні та їхні вчителі, щоб отримати омріяну залікову книжку ВНЗ та, відповідно, стипендію уряду Польщі. Незважаючи на те, що ідеєю організаторів стипендії від уряду було повернення випускників польських вузів до родинних домівок, переважна більшість випускників не повертається в Україну.

Варто тут додати спогади першого голови обласного відділення Спілки поляків України Валентина Грабовського: «В Житомирі була лише одна вчителька польської мови, пані Валентина Лаговська-Дроган. Зараз маємо більш ніж 50 осіб, що навчають польської мови. А ще декілька десятків навчаються у Республіці Польщі – молодих, енергійних, з Житомирщини» [10].

Проаналізуємо навчання польської мови в школах Житомирщини на початку XXI століття. Згідно з інформацією, що вдалося отримати в лабораторії методичного забезпечення КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, кількість шкіл, в яких вивчалася польська мова у 2002/2003 навчальному році, становила 28 закладів освіти, при цьому як предмет мова вивчалася у 6 школах, факультативні заняття проводилися у 22 школах області, а у формі гуртка чи інших видів занять – у 3 школах. Кількість учнів, що вивчали мову в цьому навчальному році, складала 1374 особи по всій Житомирській області, їхнє навчання здійснювали 25 учителів.

На жаль, відсутня інформація про вивчення польської мови в Житомирі та Житомирській області за 2003/2004, 2004/2005 та 2005/2006 роки.

Вдалося проаналізувати інформацію про вивчення польської мови вже у 2006/2007 навчальному році. Згідно з даними, вивчення мови відбувалося у 20 школах області. Як предмет польська мова вивчалася у 10 школах, як факультатив – у 17 закладах освіти, і ще у 8 школах області польська мова викладалася на гурткових заняттях. Загальна кількість учнів, які вивчали мову, становила 2130, кількість учителів – 16 осіб.

У наступному 2007/2008 навчальному році польську мову вивчають лише в 11 школах, зокрема як предмет – в 5 школах, в 11 – це факультативні заняття і ще у 4 – гурткові заняття. Загальна кількість тих, хто вивчає польську мову,

значно зменшилась і складала лише 830 учнів. Окрім того, кількість учителів зменшилася до 14 осіб.

Зростання кількості шкіл з вивченням польської мови до 18 закладів відбулося у 2008/2009 році. Полонійна освіта була обов'язковою в 12 школах, як факультативні заняття польська мова викладалася у 18 школах, а в 5 школах мова вивчалася на гурткових заняттях. Більше ніж у 2 рази збільшилася кількість учнів порівняно з попереднім роком і становила 1943 особи. Водночас вчителів-полоністів побільшало до 23 осіб.

У 2009/2010 навчальному році ситуація знову помітно змінюється, порівнюючи, наприклад, з попереднім роком: польська мова викладається лише у 14 школах області: як обов'язковий предмет вивчається у 9 школах, в 11 закладах освіти проводяться факультативні заняття і лише в одній зі шкіл у формі гуртка. Кількість учнів – 1161. Незважаючи на зменшення кількості учнів майже на половину, кількість педагогів становить 19 осіб.

У 2010/2011 навчальному році практично відсутні зміни в кількості учнів, котрі вивчають польську мову у школах Житомирщини; їхня кількість збільшилася лише на 26 осіб і становила 1197. Проте зросла кількість шкіл, у яких вивчається польська мова. Таким чином, у 15 школах міста та області відбувався процес навчання мови, серед яких у 8 школах польська мова була обов'язковим предметом, в 11 школах це були факультативні заняття, а у 6 школах мова вивчалася на гурткових заняттях. Кількість учителів-полоністів збільшилася до 21.

Ситуація у 2012/2013 році мала тенденцію до зростання – кількість тих, хто вивчає польську мову в області, зросла до 1379 учнів. У 11 школах Житомирщини польську мову вивчають як предмет, у 15 закладах – на факультативних заняттях і в 5 закладах освіти учні знайомляться з польською на заняттях гуртка. В області працює 16 вчителів (деякі працюють в двох школах). Варто зазначити, що кількість шкіл, де впровадили вивчення польської мови, збільшилась до 20 закладів.

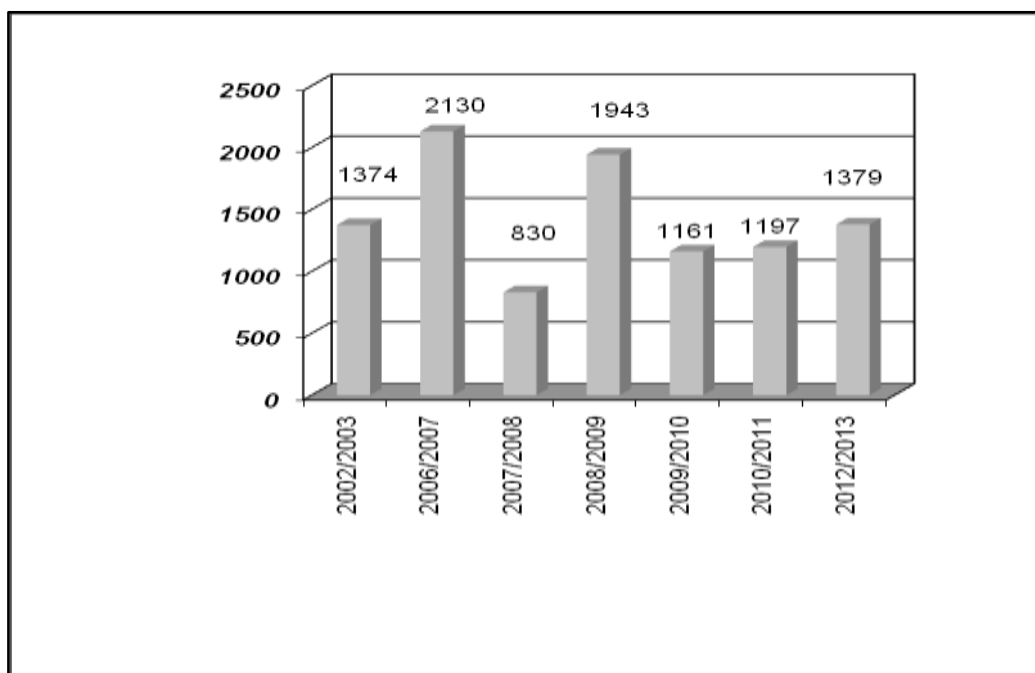
Отже, наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть у Житомирі збільшилася кількість навчальних закладів, де викладається польська мова. Навчання предмета з'явилося навіть у тих школах, які попередньо не були зацікавлені введенням польської мови до переліку предметів, що викладаються. Причин збільшення зацікавленості до викладання польської мови у адміністрації закладів освіти декілька. По-перше, усвідомлення, що Республіка Польща вже майже два десятки років є членом Європейського Союзу, а це пов'язано з певними бонусами для галузі освіти. По-друге, це пов'язано з можливістю продовження навчання у Польщі для осіб польського походження чи без нього, а збільшення кількості випускників, котрі навчаються за кордоном (зокрема у Польщі), суттєво та позитивно впливає на престиж та імідж школи в місті. По-третє, завдяки польським програмам на навчання у ВНЗ Польщі можуть виїздити також українці, котрі мають елементарний рівень знань з польської мови. Наприклад, програма «Зараз Вроцлав» запрошує на навчання до п'яти державних вузів Вроцлава випускників без польського коріння, а освітня пропозиція Сілезького університету (Катовіце) приймає на безкоштовне навчання щорічно 200

випускників українських шкіл з рівнем знання польської мови В1. Окрім того, до Житомира часто приїздять агітувати на навчання представники приватних вузів Польщі, що зацікавлені саме в іноземних студентах. Не варто забувати й про Закон про Карту поляка: її власники, випускники шкіл польського походження, мають право навчатися у будь-якому польському вузі і отримувати соціальну стипендію.

У графіку 1.1 представлена кількість учнів, що вивчали польську мову протягом 2002–2013 років.

Графік 1.1

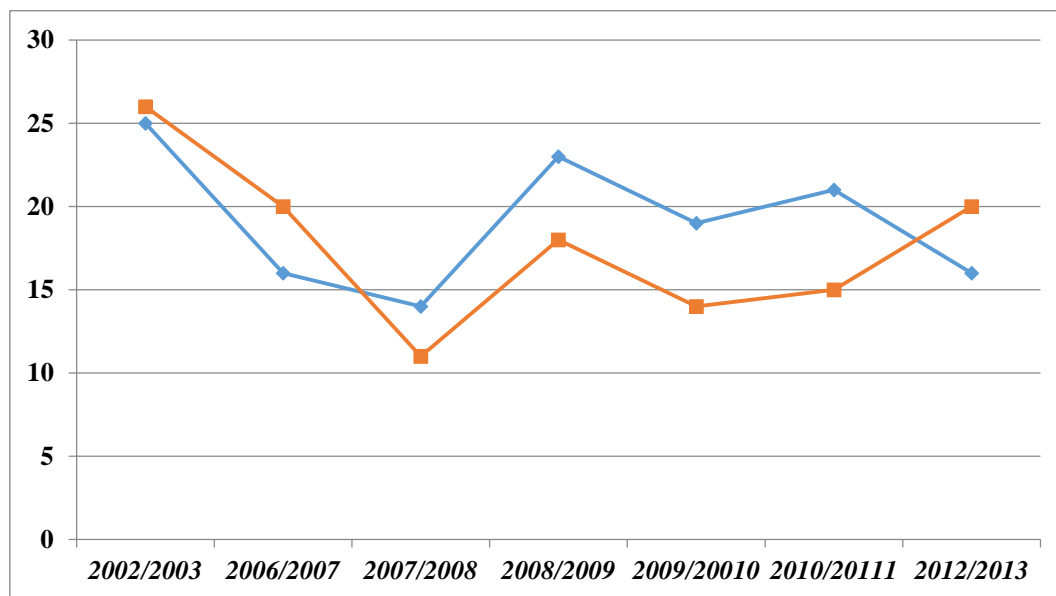
Кількість учнів, які вивчають польську мову в Житомирській області у 2002–2013 рр.

Відповідно до даних графіка 1.1, найбільша кількість учнів, які вивчали польську мову, припадає на 2006/2007 навчальний рік. Саме в цей період польську мову в школах Житомира та області вивчало 2130 учнів.

У наступному графіку розміщена інформація про кількість шкіл та вчителів-полоністів, які працювали в Житомирській області та місті Житомирі.

Кількість педагогів та шкіл у 2002–2013 рр.

Аналізуючи графік 1.2., можна зробити висновок, що на Житомирщині початку XXI століття відсутня стабільність у вивченні польської мови. Звісно, на це є багато причин, але однією з них є економічна нестабільність, а також відсутність стабільності в різних галузях, зокрема і в освіті.

Висновки. Знання мови розширює кругозір людини і є ознакою інтелектуального розвитку. Вивчаючи мову, вона мимоволі занурюється у традиції, історію, культуру тієї чи іншої держави, відкриває для себе країну з нового незвіданого боку.

Список використаних джерел та літератури

1. Полонія Житомирщини / ред. С. В. Рудницький. Житомир, 2007. С. 152–170.
2. Jędryka B. K. O potrzebie badania kompetencji leksykalnej dzieci w wieku wczesnoszkolnym w dydaktyce języka polskiego za granicą (na przykładzie Stanów Zjednoczonych i Ukrainy). *Poradnik Językowy*. 2022. № 1. S. 167–195.
3. Dubisz S. Polonistyczne spotkania polsko-ukraińskie – język, literatura, kultura. Tytułem wprowadzenia. *Poradnik Językowy*. 2022. № 1. S. 7–11.
4. Dubisz S. Polonistyczne spotkania polsko-ukraińskie – lingwistyka, glottodydaktyka, translatoryka. Tytułem wstępu. *Poradnik Językowy*. 2022. № 10. S. 7–8.
5. Szumlańska N., Sytuacja języka polskiego na Ukrainie *Poradnik Językowy*. 2013. № 8. S. 33–47.

6. Pelekhata O. Status języka polskiego wśród uczniów uczących się w klasach z językiem polskim jako językiem nauczania (na przykładzie Iwano-Frankiwska, Ukraina). *Poradnik Językowy*. 2022. № 10. S. 164–179.
7. Levchuk P. Trójjęzyczność ukraińsko–rosyjsko–polska uczniów szkół lwowskich z polskim językiem nauczania. *Poradnik Językowy*. 2022. № 4. S. 74–91.
8. Busiło S. Gatunki naukowe i dydaktyczne w edukacji polonistycznej na Ukrainie. *Poradnik Językowy*. 2022. № 1. S. 226–247.
9. Shumlianska N. Język polski na Żytomierszczyźnie - historia, stan współczesny oraz perspektywy rozwoju, URL: <https://depotuw.ceon.pl/handle/item/1546>.
10. Грабовський В. Б. «Тęczа Житомирщини». Житомир, березень 1996. 2012. № 2 (5). С. 14.